

ULUSLARARASI HUKUKTA DAVET İLE MÜDAHALE ÖRNEĞİ: RUSYA'NIN SURİYE'YE ASKERİ MÜDAHALESİ

Şahin Eray KIRDIM¹

Özet

Bu çalışma, Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığını uluslararası hukuktaki "davet ile müdahale" kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Uluslararası hukukun en tartışmalı konularından olan kuvvet kullanma, iç savaş nedeni ile zor günler geçiren Suriye'de de tartışmalara neden olmuştur. Beşar Esad yönetiminin BM Antlaşması Md. 2/4'e getirilen bir istisna olan ve 51. Madde ile düzenlenen "müşterek meşru müdafaa hakkı" çerçevesindeki daveti ile Rusya, Eylül 2015'ten bu yana Suriye'de askeri varlığını sürdürmekte ve Esad rejimine karadan ve havadan destek sağlamaktadır. Her ne kadar Esad yönetimi tarafından davet edilmiş olsa da, bazı akademisyenler Rusya'nın Suriye'deki varlığının müşterek meşru müdafaa hakkı kapsamında değerlendirilmeyeceğini, dolayısıyla Suriye'deki Rus askeri varlığının uluslararası hukuku ihlal ettiğini iddia etmiştir. Bu iddianın haklılığını uluslararası hukuk açısından analiz eden çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm uluslararası hukukta davet ile müdahale kavramını açıklamakta olup hangi hallerde geçerli bir davet olacağını ele almaktadır. İkinci bölüm ise, kısaca Suriye iç savaşına ve Rusya müdahalesine değindikten sonra, askeri müdahalenin uluslararası hukuka uygunluğunu analiz edecektir. Jus ad bellum ve jus in bello'nun uluslararası hukukun birbirini ilgilendiren ancak birbirinden bağımsız iki farklı yasal rejim olduğu gerçeğinden hareket eden çalışma, Rusya'nın savaş suçu işlediği kabul edilse dahi, bu müdahalenin kuvvet kullanma yasasını da ihlal ettiği anlamına gelmeyeceğini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuvvet kullanma, Davet ile müdahale, Suriye İç Savaşı, Rusya askeri müdahalesi.

A CASE STUDY UNDER THE INTERVENTION BY INVITATION DOCTRINE IN INTERNATIONAL LAW: THE RUSSIAN MILITARY INTERVENTION IN SYRIA

Abstract

This study deals with the military presence of Russia in Syria under the concept of intervention by invitation in international law. The use of force, one of the most controversial issues in international law, has caused controversy in Syria having a difficult time because of the civil war. Based upon the invitation by the al-Assad administration, Russia has maintained its military presence in Syria since September 2015, and provided land and air support to the regime. Although invited by the Assad administration, some academics have argued that Russia's presence in Syria cannot be regarded as a collective self-defense intervention, and that the Russian intervention has, in fact, violated international law. The study analyzing the legality of this claim consists of two parts. While the first part explains the concept of intervention by invitation and discusses where it will be a legal invitation, the second part analyzes the compliance of the Russian intervention with international law. Moving forward from the fact that jus ad bellum and jus in bello are two different legal regimes of international law, the study suggests that even if Russia is considered to be a war criminal, it does not necessarily mean that the intervention violates the law on the use of force.

Keywords: Use of force, Intervention by invitation, Syrian Civil War, Russian military intervention.

¹ Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, yekirdim@aku.edu.tr

Giriş

Kuvvet kullanma² uluslararası hukuk alanında en merkezi konulardan biri olagelmıştır (Hurd, 2011, s. 295; Värk, 2003, s. 27). Bu merkeziliğe ve savaşın tarih boyunca devletler arasında sürekli vuku bulduğu gerçeğine karşın, her ne kadar her zaman bir meşruluk kaynağı bulunsa da, savaşın nedenlerine ilişkin algı zaman içerisinde değişmiştir. Örneğin Oxford Üniversitesi'nden Corneliu Bjola (2008, s. 630)'ya göre savaş “hanedanlar çağında meşru bir toplumsal eylem biçimi olarak tahtı ele geçirmek için (1400-1559); dinler çağında dinin korunması için (1559-1648); egemenlik çağında devlet egemenliğini teşvik etmek için (1648-1789); milliyetçilik çağında ulusal bağımsızlığa kavuşmak için (1789-1917);” ve Birleşmiş Milletler (BM) sonrası meşru müdafaa için girişilen bir eylem biçimidir.

Bin yıllar boyunca savaş çıkarmayı engellemek için hiç bir yasal hüküm bulunmamıştır (Heselhaus, 2009, s. 63). Saint Thomas Aquinas'ın (1225-1274) doğal hukuk teorisine göre, “haklı savaş” kararı sadece meşru bir otorite tarafından verilebilirdi (Milojević, 2001, s. 583). Bu anlamda savaş açma kararı egemenliğin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Her bir devlete diğer devlet karşısında savaş açmak için sınırsız bir egemenlik bahşeden bu otorite doğal olarak uluslararası ilişkilerde kaotik bir yapıya neden oldu.

Bu kaotik yapının değişime uğrayacağına ilk işareti, Avrupa'da din temelli ortaya çıkıp yıkıcı sonuçlar doğuran 30 Yıl Savaşları'nı sonlandıran 1648 Vestfalya Antlaşması ile görülmüştür. Vestfalya Antlaşması'ndan bu yana “devletlerin diğer devletlerin iç işlerine müdahalesi uluslararası barış için büyük bir tehdit olarak değerlendirildi” (Heselhaus, 2009, s. 63). Antlaşma müdahale etmeme ilkesine büyük önem vermişti (Hayman and Williams, 2006, s. 521; Jamnejad ve Michael Wood, 2009, s. 349). Ancak 1648 yılından Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süre hatırlandığında, bu ilkeye devletler tarafından aynı önemin verildiğini söylemek neredeyse imkânsızdır.

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerine bir cevap olarak, barışı sürdürüp kurumsallaştırmak konusunda yapılan çalışmalar artmış, hatta Milletler Cemiyeti'nin kurulması (1920) ve savaşı tarihte hukuki olarak ilk kez yasaklayan Kellogg-Briand Paketi'nin imzalanması (1928) gibi somut gelişmeler görülmüştür. Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı bu girişimlerin başarısızlıklarını tasdik etse de, temel amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olan BM örgütünün kurulmasına öncülük etmeleri bakımından bunlar önem taşımaktadır.

BM Antlaşması 1945 yılından bu yana uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımını düzenleyen temel yasa niteliğindedir. Antlaşmaya göre “tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar” (BM Ant., 1945, Md.2/4). Ancak bu genel kurala getirilen iki istisna bulunmaktadır.

Birinci istisna meşru müdafaa hakkı olarak tanımlanmış ve antlaşmanın 51. Maddesinde belirtilmektedir. Buna göre, bir ülkenin silahlı bir saldırının hedefi olması durumunda, BM Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alıncaya kadar, o ülkenin saldırının bertaraf

2 Bu çalışmada kuvvet kullanma devletler ile devlet dışı aktörler arasındaki kuvvet kullanımlarını kapsamamakta olup, yalnızca devletler arasındaki ilişkilere refere etmektedir.

edilmesi amacıyla bireysel veyahut müttefikleri ile birlikte müşterek müdafaa hakkı saklı tutulmuştur (BM Ant., 1945, Md.51).

Genel kurula getirilen ikinci istisna genel olarak BM Antlaşmasının VII. Bölümü'nde ele alınmışsa da, silahlı kuvvet kullanımına ilişkin hüküm 42. Maddede bulunmaktadır. Bu madde barışçıl çözüm girişimleri sonuçsuz kaldığı takdirde, BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetlerinin kullanımı da dahil olmak üzere, gerekli her türlü girişimde bulunabileceğini hükme bağlamıştır (BM Ant., 1945, Md.42).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada 2/4. madde bir jus cogens kuralı olarak kabul edilmekte ve devletlerin kuvvet kullanma konusunda, eylemlerini ya 51. madde çerçevesinde (bireysel veya müşterek) meşru müdafaa hakkına ya da BM Güvenlik Konseyi'nin verdiği bir yetkilendirmeye dayanmaları gerekmektedir (Taşdemir, 2006, s. 105).

Uluslararası hukukun en tartışmalı konularından olan kuvvet kullanma, iç savaş nedeni ile zor günler geçiren Suriye'de de tartışmaya neden olmuştur. Beşar Esad yönetiminin müşterek meşru müdafaa konsepti dâhilindeki daveti üzerine Rusya Eylül 2015'ten bu yana Suriye'de askeri varlığını sürdürmekte ve Esad rejimine karadan ve havadan destek sağlamaktadır. Her ne kadar Esad yönetimi tarafından davet edilse de, bazıları Rusya'nın Suriye'deki varlığının müşterek meşru müdafaa kapsamında değerlendirilemeyeceğini, dolayısıyla Suriye'deki Rus askeri varlığının uluslararası hukuku ihlal ettiğini iddia etmiştir (Solak, 2016; Rusyan'ın Operasyonları, 2015).

Bu çalışma, Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığını davet ile müdahale kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Bu amaçla, birinci bölüm uluslararası hukuktaki davet ile müdahale konseptini açıklamakta olup hangi hallerde geçerli bir davet olacağını ele almaktadır. İkinci bölüm ise, kısaca Suriye iç savaşına ve Rusya müdahalesine değindikten sonra, müdahalenin uluslararası hukuka uygunluğunu analiz edecektir.

Davet ile Müdahale Kavramı ve Konsepti

Davet ile müdahale (intervention by invitation) kavramı herhangi bir neden dolayısıyla ortaya çıkan bir iç silahlı çatışma veya silahlı bir ayaklanma neticesinde, bir devletin başka bir devletten (doğal olarak müttefik bir devletten) sözü geçen karışıklığı gidermesi için askeri operasyonlar da dahil olmak üzere yardım talep etmesi ve yapılacak olan müdahaleye rıza göstermesini ifade etmektedir (Nolte, 2012, s. 1).

Kavramın literatüre girişinin genellikle 19. yüzyılın sonlarına doğru Edward Hall ile birlikte olduğu kabul edilir. Hall (1880, s. 249-250), ilginç şekilde henüz kuvvet kullanımının hukuken yasak olmadığı bir dönemde, davetle dahi olsa bir devletin iç işlerine yapılan müdahalenin hukuka aykırı olduğunu, eğer müttefiklik temelinde yapılan müdahale hukuka uygunsa, bağımsızlık konusunda ciddi olarak konuşmanın söz konusu olmadığını dile getirmiştir.

Davet ile müdahalenin literatüre bu şekilde girmesine rağmen, sonraki uygulamalar ve opinio juris farklı şekilde seyretmiştir. Günümüzde davet ile müdahalenin uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmediği ve rıza unsurunun kuvvet kullanımı konusundaki emredici hukuk normuna (genel olarak BM Antlaşması Md. 2/4) bir istisna oluşturduğu

hususunda genel bir konsensusun varlığından bahsetmek mümkündür (Nolte, 2012; Taşdemir, 2006, s. 57; Doswald-Beck, 1985, s. 189; Byrne, 2016; Hargrove, 1991, s. 116).

Bu konuda sıkça kaynak gösterilen Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 yılında hazırladığı "Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Dolayısıyla Devletin Sorumluluğu'na İlişkin Taslak Maddeler" adlı çalışmada da gösterildiği gibi, rıza hukuka aykırılığı ortadan kaldıran durumlardan biridir ve dolayısıyla "Bir devletin, eylemin diğer bir devlet tarafından işlenmesine geçerli rıza göstermesi bu eylemin ilk devlet bakımından hukuka aykırı bir eylem teşkil etmesini, eylem rızanın sınırları içinde kaldığı müddetçe, ortadan kaldırır" (International Law Commission, 2001).

Kavramın uluslararası ilişkilerdeki uygulaması bu görüşü destekler niteliktedir. Örneğin, 1959 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında yapılan Garantî Antlaşması belli durumlarda Kıbrıs'a müdahaleye olanak sağlamaktaydı. Nitekim antlaşmada belirtilen şartların oluştuğunu düşünen Türkiye de 1974 yılında uluslararası hukuka uygun şekilde adaya müdahalede bulunmuştur. Benzer şekilde, Fransa'nın 2013 yılında Mali yönetiminin bir antlaşmaya dayanmayan daveti üzerine gerçekleştirmiş olduğu müdahale de güncel bir davet ile müdahale örneğidir. Aksi düşünüldüğü takdirde, bizzat BM tarafından yürütülen barışı koruma (peacekeeping) veya insani müdahale (humanitarian intervention) operasyonlarının tümü uluslararası hukukun emredi normlarına aykırılık teşkil edeceği iddia edilecektir.

Davetin Geçerliliği

İkinci bölümde Rusya'nın Suriye'ye müdahalesi analiz edilirken analize temel oluşturan hukuki parametreler de burada değinilmesi gereken bir diğer konudur. Diğer bir ifade ile davetin uluslararası hukuk bakımından geçerli olabilmesi için şekli ve maddi bir takım şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartların bulunmadığı durumlarda davet işlemi batıl olacaktır.

Şekil Bakımından Davet

Davetin şekli bakımından geçerli olması temel olarak daveti yapan mercii ile alakalı bir durumdur. Diğer bir deyişle, uluslararası hukuka göre davetin geçerli olması için daveti yapan makamın devleti uluslararası alanda temsil kabiliyetine haiz makam olma zorunluluğu vardır. Davetin şekli geçerliliği özellikle Suriye gibi iç savaşlarda yönetimin hükümet ile isyancı grup(lar)dan hangisine ait olduğunun kesin olarak belli olmadığı durumlarda önem arz etmektedir.

Literatürde devleti temsil etmeye yetkili makamın belirlenmesinde çeşitli ölçütler önerilmiştir ve bunların başlıcaları etkin kontrol, demokratik meşruiyet ve negatif eşitlik ölçütleridir. Etkin kontrol ölçütü genel olarak uluslararası hukukun ex factis jus oritur ilkesiyle alakalıdır ve de facto kontrolü sağlayan makamın de jure hükümet olarak kabul göreceğini, dolayısıyla da devleti temsil yeteneğine sahip olacağı kabul edilmektedir (Doswald-Beck, 1985, s. 189; Le Mon, 2003, s. 745). Ancak bu kontrolün ülkenin tümünde mutlak olarak var olan bir kontrol olmasına gerek yoktur. Nitekim Güney Kıbrıs Cumhuriyeti adanın tamamında de facto kontrole sahip olmasa da hem

Avrupa Birliği ve BM gibi uluslararası örgütler hem de devletlerin büyük çoğunluğu tarafından adanın tamamının de jure temsilcisi olarak tanınmaktadır.

Ancak Thomas ve Thomas (1957, s. 94)'ın da ifade ettiği gibi iç çatışmalarda hükümetin dış müdahaleye rıza göstermesini devletin rızası olarak adlandırmak bazı durumlarda zordur, çünkü iç savaş devletin hukuki temsilcisinin kimliğini şüpheli bir duruma getireceğinden, efektif kontrol ölçütü bazı durumlarda soruna tam olarak çözüm getiremeyebilir. Bu çözümsüzlük etkin kontrol ölçütünün iç silahlı çatışmalarda uygulanmasıyla ortaya atılan savaştan taraflık doktrini ile aşılmaya çalışılmıştır. Savaştan taraflık doktrinine göre, ilk aşamada bir başkaldırı (rebellion) hareketi olan isyan ikinci aşamada bir ayaklanmaya (insurgency) dönüştürkten sonra son aşama olan savaştan taraflıkta (belligerency) isyancılar artık ülke topraklarının bir kısmında de facto kontrolü ele geçirmiş, askeri düzene sahip olmuş ve ele geçirdikleri topraklarda de jure bir hükümet için aranan şartlara sahip olmuşlardır (Taşdemir, 2009, s. 71-80). Dolayısıyla hangi hükümetin de jure hükümet olarak kabul edileceği muğlak olacağından her iki (veya daha çok) tarafta müttefik devlet(ler)den yardım isteme hakkına haiz olacaktır. Taşdemir (2009, s. 82)'e göre savaştan taraflar doktrini yetersizdir, çünkü devletlerin subjektif değerlendirmelerine açıktır.

21. yüzyılda insan hakları ve demokrasi alanlarında görülen yükselişle beraber etkin kontrol ölçütünün meşru hükümeti belirleme de tek parametre olması eleştirilmiş ve hükümetin demokratik bir meşruiyete sahip olmasının da gerekli olduğu vurgulanmıştır. Demokratik meşruiyet ilkesini savunanlar meşru hükümetin belirlenmesindeki kıstasın demokrasi ile alakalı olduğunu ve bir hükümetin dış yardım talep edebilmesi için demokrasiye sahip insan haklarına saygılı bir yönetim olması gerektiğini ifade etmişlerdir (Fox, 1992). Bu ilkeyi savunanlara göre bir hükümetin “seçilmiş” olması ve “insan haklarını koruması” yeterli kriterler olacaktır (Fox, 1992, s. 571). Belirtmek gerekir ki bir hükümetin seçilerek gelme ve insan haklarına saygılı olma kuralı uluslararası hukukta bir örf ve adet hukuku normu haline gelmekten uzaktır. Dünyada ağır insan hakları ihlalleri yapmakta olan pek çok devlet uluslararası alanda kendi ülkelerinin meşru hükümetleri olarak tanınmaktadır. Demokratik meşruiyet ilkesi subjektif değerlendirmelere son derece açıktır ve uluslararası ilişkilerin realitesine de uygun değildir.

Negatif eşitlik ilkesi ise Rusya'nın 2009 yılında Gürcistan'ın Güney Osetya bölgesine yaptığı askeri müdahalenin davet üzerine olsa dahi geçersiz olduğu iddia edilirken kullanılmıştır (Georgia Report, 2009). Negatif eşitlik ilkesi temel olarak, iç silahlı çatışmalarda hem hükümetin hem de isyancıların eşit olarak dış yardım talep edemeyecek olmasını ifade etmektedir (Georgia Report, 2009, s. 278). Negatif eşitlik ilkesinin sağlayacağı avantaj ise üçüncü taraf devletlerin daveti kendi politik çıkarları doğrultusunda kullanmalarını engellenmesidir (Georgia Report, 2009, s. 280). Ancak negatif eşitlik ilkesi tıpkı demokratik meşruiyet ilkesi gibi uluslararası ilişkilerin realiteleri ile bağdaşmamaktadır ve devletler tarafından da rağbet görmemiştir.

Tüm bu ilkelerin kısa bir değerlendirmesini yapmak gerekirse hem uluslararası ilişkiler realiteleri, hem uygulanabilir kuralları ve hem de diğer iki ilkenin çokça kabul görmemesi nedenleri ile halen geçerli olan ölçütün etkin kontrol ilkesi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, ne kadar ülkenin tamamında mutlak kontrol sahibi olamasa da, iç savaş çıkmadan önceki mevcut hükümetin uluslararası örgütler ve devletlerin büyük çoğunluğu tarafından tanındığı müddetçe, o ülkenin uluslararası alandaki temsilcisi olduğunu

ve daveti yapmakla yetkili olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Davetin şekli geçerliliği bakımından bir diğer nokta da daveti yapacak hükümet makamının ne düzeyde olacaktır. Hem Viyana Sözleşmesi 7/2. maddede belirtildiği şekliyle ve hem de uluslararası ilişkilerin örf ve adet kuralları çerçevesinde devletin en üst otoriteleri olan başbakan, devlet başkanı, hükümet başkanı veya dışişleri bakanı olan kişiler söz konusu bu yetkiye sahiptir.

Maddi Bakımdan Davet

Maddi bakımdan geçerlilik, davetin içeriğinin sakat olmaması, bir diğer ifade ile, davet edenin daveti ne zaman ve hangi koşullarda yaptığı ile alakalıdır. Zaman bakımından davet, müdahale öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılabilir. Müdahale öncesi ve sırasında yapılan davetin, diğer şartları taşıması halinde, geçerli olduğu söylenebilir de, müdahale sonrası yapılan davetlere şüphe ile yaklaşmak gerekir. Bunun nedeni ise, müdahaleci devletin müdahale sonrası uydu yönetimler işbaşına getirerek bu hükümetlerden davet almasıdır.

Ayrıca daveti yapan hükümet üzerinde baskı kurulmaması, devlete veya devleti temsil eden yetkiliye karşı kuvvet kullanma tehdidi yapılmaması da aranan diğer şartlardır. Gerçekten de, 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi uluslararası hukuk ilkelerini ihlal edecek şekilde kuvvet kullanmak veya kullanma tehdidinde bulunmak yoluyla yapılacak antlaşmaların batıl olacağını hükme bağlamıştır (1969 Viyana Sözleşmesi, Md. 52).

Rusya'nın Suriye Müdahalesi

İkinci bölümde kısaca Suriye'nin toplumsal yapısına ve yaşamakta olduğu iç savaşa değinildikten sonra Rusya müdahalesi ele alınacak, müdahalenin uluslararası hukuktaki davet ile müdahale doktrinine uygunluğu tartışılacaktır. Burada mutlaka belirtilmesi gereken bir nokta, makalenin Rusya ve Esad rejiminin uluslararası insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk kurallarına uyup uymadığının ele almayacağıdır. Diğer bir ifade ile, çalışma jus ad bellum (savaşa girmenin hukukiliği) ile jus in bello (savaş sırasında uyulması gereken kurallar) ayrımını yapmakta ve Rusya'nın müdahalesi incelenirken sadece jus ad bellum parametleri kullanılmaktadır. Rusya'nın Suriye müdahalesi sırasında savaş kurallarına uyup uymadığı başka bir çalışmanın konusu olmalıdır.

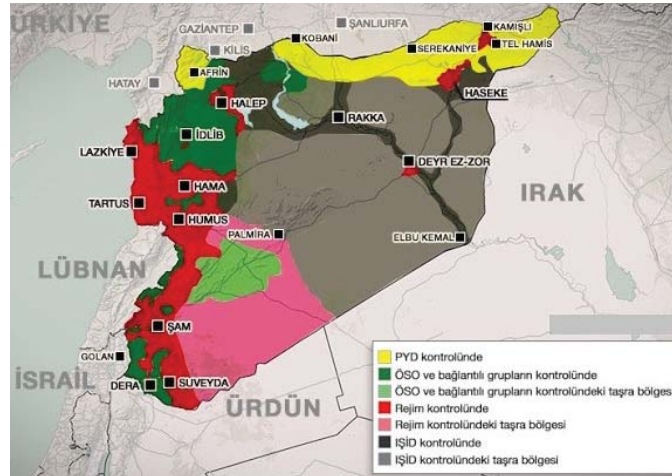
Suriye İç Savaşı Giden Süreç ve Rusya Müdahalesi

General Hafız Esad'ın 13 Kasım 1970 tarihinde kansız bir askeri darbeye iktidarı ele geçirmesinden bu yana Esad ailesi tarafından yönetilen Suriye, yakın dönem siyasi tarihinin en sıkıntılı dönemlerini 2011 yılında baş gösterip bu çalışmanın yapıldığı zaman halen devam etmekte olan iç savaş nedeni ile yaşamaktadır. Aslında uluslararası kamuoyu Londra'da tıp eğitimi alıp ülkesine döndükten sonra babasının ölümü ile boşalan koltuğa oturan Beşar Esad'ın ilk yıllarda attığı adımlar ile reformist bir siyasetçi olacağı düşünülürdü. Ancak Şam Baharı'nın siyasi tutuklamalar ile sona ermesi bu uluslararası algıyı zayıflattı. 2011 yılı başlarında Baas Partisi iktidarının sona ermesini talep eden ve Arap Baharı olarak adlandırılan kitlesel halk ayaklanmalarının baskı ve askeri kuşatmalarla bastırılması ise bu algıyı tamamen tersine çevirmiştir (Kuras, 2012,

s. 39-60; Caner, 2012, s. 15-46).

Suriye iç savaşının uzun yıllar sürmesinin nedenleri olarak ülkedeki etnik ve mezhepsel farklılıklar ile iç savaşın uluslararasılaşması sonucu ABD, Rusya, Türkiye ve İran'ın da dahil olduğu bir vekaletler savaşının yürütülmesidir. İç savaş öncesi 20 milyon nüfusa sahip Suriye'de Araplar çoğunluğa sahip olsa da ülkede Kürtler, Ermeniler, Çerkezler, Süryaniler ve Türkmenler de yaşamaktaydı. Sünni kesim nüfusun yüzde 74'ünü oluştursa da şimdiye kadar iktidara gelebilmiş değildir. Esad ailesinin de içinde olduğu ve nüfusun yaklaşık yüzde 12'üne sahip Aleviler yıllardır ülkenin yönetimini elinde bulunduruyor. Yüzde 10'luk dilimdeki Hristiyanlar da Esad ailesine yakın bir grup ve ülkedeki üst düzey görevlerde yer alabiliyor. Ayrıca ordudaki hakim mezhepsel grup da Alevilerdir (Yazıcı, 2012, s. 27).

Mevcut durumda ülkede fazlaca savaşan taraf bulunmaktadır. Kendi içlerinde değişik fraksiyonlara ayrılan bu tarafları, Rusya ve İran tarafından desteklenen Esad rejimi, ABD tarafından desteklenen YPG, Türkiye tarafından desteklenen Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ve erörist bir örgüt olarak kabul edilen IŞİD olarak genelleştirmek mümkündür.

Görsel 1: Kasım 2015'te Suriye Savaşan Tarafların Sahip Olduğu Bölgeler³

İç savaş nedeni ile yaklaşık 500.000 kişinin hayatını kaybettiği Suriye'den (Black, 2016), BM'nin Nisan 2016'da hazırladığı rapora göre, yaklaşık 5 milyon kişi kayıtlı olarak göç etmiştir (Şahin, 2016). Ancak sadece Türkiye'de 3 milyon kayıtlı göçmen olduğu düşünüldüğünde reel göçmen rakamların bu rakamın çok üzerinde olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Uluslararası toplum ve özellikle BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye konusundaki pasif tutum 2015 yılının son aylarına yaklaşırken değişmiştir. Bu değişikliğin temel nedeni ise elinde tuttuğu toprakları hızla genişleten terör örgütü IŞİD'dir. 2014'ten beri sahip olduğu toprakları petrol rafinerilerinin olduğu kentleri de içine alacak şekilde genişleten ve finansal olarak da kuvvetlenen IŞİD'a karşı ABD öncülüğünde bir uluslararası koalisyon

³ Kaynak: Stratejik Ortak, Kasım 2015.

grubu oluşturulmuştur. Bu amaçla BM Kasım 2015'te aldığı kararla üye devletlere IŞİD'e karşı gerekli her türlü önlemi alma yetkisi vermiştir (UN Security Council Resolution S/RES/2249, 20 Nov. 2015).

IŞİD'e karşı oluşturulan bu uluslararası koalisyon ile birlikte hareket etmeyen Rusya ise İran, Irak ve Suriye'yi IŞİD'le savaşmak adına davet etmiş ve bu ülkeler ile Hizbullah "4+1" koalisyonunu oluşturmuşlardır. Esad rejiminin daveti üzerine Rusya 30 Eylül 2015'te ilk kez Suriye'ye asker göndermiş ve o tarihten bu yana rejim askerlerine havadan ve karadan destek sağlamıştır (Siemaszko, 2015). 2016 yılının sonuna gelindiğinde Kremlin için bir güç sembolü olan Tarsus limanının korunması mücadelesi halen devam etmektedir (Özel, 2012).

Rusya'nın Askeri Müdahalesinin Hukuki Analizi

Rusya'nın Suriye müdahalesi davetle müdahalenin şekli ve maddi bakımdan geçerliliği açısından değerlendirildiğinde davetin uluslararası hukuktaki geçerlilik şartlarını sağladığı sonucuna varılacaktır. Suriye tarafından Rusya'ya yapılan davet Suriye'nin de jure hükümeti tarafından yapılmıştır. Her ne kadar etkin kontrol ölçütüne göre Esad yönetimi ülkenin çoğunluğu üzerinde de facto bir kontrolü elinde bulundurmuyor olsa da, Suriye'yi temsil etme bakımından halen en yetkin taraf olduğu açıktır. Yukarıdaki haritaya bakıldığında, Rusya'nın Suriye'ye müdahale ettiği tarih olan Eylül 2015'te Suriye'de etkin kontrolün sağlandığı en geniş toprağın terör örgütü IŞİD'e ait olduğu görülecektir. Ancak ne herhangi bir uluslararası örgüt ne de bir devlet IŞİD'i Suriye'nin temsilcisi olarak görmektedir. Dolayısıyla etkin kontrol ölçütünün Suriye örneğine katı bir şekilde uygulanması bizi bir terör örgütünün Suriye'nin resmi temsilcisi olduğunu iddia etmeye zorlayacaktır.

Ayrıca, Suriye devletinin Türkiye de dahil pek çok ülkede halen dış temsilciliklerinin bulunması ve BM de dahil olmak üzere uluslararası örgütlerde Suriye devletini halen Esad yönetiminin temsil ediyor olması, Esad yönetiminin Suriye'nin de jure temsilcisi olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla uluslararası toplumun Rusya'ya müdahale davetini yapan Esad rejimini defaten meşruluğunu yitiren bir hükümet olarak tanımlamasına rağmen, halen ülkenin temsilcisi olarak tanıdığını söylemek mümkündür.

Bunun yanında davet eden hükümet askeri bir darbeyle iş başına gelmesine ve ülkede tek parti yönetimi olmasına rağmen, 1970'den bu yana tanınan bir hükümettir ve davetin yapıldığı tarih itibari ile en azından ülkenin yönetim merkezi olan Şam'da de facto kontrolü elinde bulundurmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi, uluslararası örf ve adet hukuku açısından bir hükümetin iş başına gelme ve vatandaşlarına davranma şekli onun meşruluğunu ipso facto düşüren bir husus değildir. Nitekim, pek çok Ortadoğu ve Afrika ülkesinde otoriter rejimler ülkelerinin meşru hükümetleri olarak işbaşında bulunmaktadır.

Davetle müdahalenin maddi şartları açısından, Rus askeri müdahalesinin başlaması için gereken davet, müdahale öncesinde herhangi bir kuvvet kullanımı tehdidi veya kuvvet kullanımı olmadan Suriye devletinin üst otoritelerinden resmi yollarla ve açık şekilde yapılmıştır (Siemaszko, 2015).

Rusya'nın Suriye müdahalesi müşterek meşru müdafaa hakkının bir önkoşulu olan davet

ile müdahalenin şekli ve maddi geçerlilik şartlarını karşılama da, bu durumun sadece görünürde yasallık teşkil ettiğini, ancak müdahalenin uygulanış şeklinin yanlış olduğunu ve asıl amacı dışında Rusya'nın kendi menfaatleri için kullandığını öneren görüşler de vardır. Örneğin Solak (2016, s. 133)'a göre Rusya IŞİD ile savaşmaktan ziyade sivil kayıplara da neden olan muhalif unsurlara karşı saldırılar düzenlemektedir ve dolayısıyla müşterek meşru müdafaa'nın bir koşulu olan silahlı saldırıya uğrama durumu ancak IŞİD'e karşı alınan önlemler ve yapılan karşı saldırılar ile meşrulaştırılabilir.

Uluslararası hukukta üzerinde mutabakata varılan bir terörizm tanımı olmadığı gibi hangi örgütlerin terör örgütü olduğunu belirleyecek bir mekanizma da bulunmamaktadır. Ronald Reagan'ın ünlü konuşmasında ifade ettiği gibi, "birinin teröristi diğerinin özgürlük savaşçısıdır" ve her devlet kendi "teröristlerini" ve "özgürlük savaşçıları" kendi politikalarına göre belirlemektedir (The American Presidency Project, 1986). Dolayısıyla, uluslararası terörizme karşı yapılacak işbirliği uluslararası politikadaki karşılıklı yardımlaşma ilkesi çerçevesinde değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, Rusya'nın Suriye rejimine tehdit oluşturduğu düşünülen her unsura saldırısı yine müşterek meşru müdafaa çerçevesinde değerlendirilecektir.

Rus hava kuvvetlerinin saldırılarının sivil halka yönelik olduğu ve bundan dolayı müdahalenin hukukiliğini kaybettiği yönündeki görüş ise jus ad bellum ile jus in bello arasındaki ayrımı gözardı etmektedir. Zira, jus ad bellum ile jus in bello birbirinden ayrı rejimlerdir ve savaş sırasında uyulması gereken kurallara aykırı hareket etmek müşterek meşru müdafaa hakkını ortadan kaldırmaya tek başına yeterli değildir. Bu nedenle, Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığının uluslararası hukuka uygunluğu savaş suçu işleyip işlemediği tartışmasından ayrı olarak değerlendirilmelidir. Diğer bir ifade ile bir müdahale sırasında savaş suçu işlenmişse, bu suç BM 2/4. maddenin de aynı zamanda ihlal edildiği anlamına gelmeyecektir.

Sonuç

2011 yılında başlayıp 2016 yılının sonuna gelindiğinde hala sürmekte olan Suriye iç savaşı hem bölge ülkelerinin istikrarını hem de uluslararası barış ve güvenliği tehdit eder niteliktedir. Derin mezhepsel ve etnik ayrılıkların uzun yıllar sorun teşkil etmediği ülkede iç savaşın fitilinin ateşlenmesiyle gün yüzüne çıkan farklılıklar her grubun kendi saflarını sıklaştırma mücadelesine dönüştü. Her savaşta olduğu gibi masum siviler için bir drama dönüşen duruma uluslararası toplum geç müdahil olurken, vesayetçi devletler ise realist uluslararası ilişkilerin amentüsü niteliğindeki ulusal çıkarların ne pahasına olursa olsun korunması mücadelesine girişirler.

Esad rejiminin daveti üzerine Suriye iç savaşına müdahil olan Rusya hem uluslararası hukuktaki kuvvet kullanma yasağını ve hem de fazlaca sivil zaiyata neden olarak savaş sırasında uyulması gereken kuralları ihlal ettiği yönünde eleştiriler aldı.

BM de dahil uluslararası toplum tarafından halen Suriye'nin temsilcisi olarak tanınan Esad yönetimin üst düzey yetkilileri tarafından müşterek meşru müdafaa kapsamında Suriye iç savaşına müdahil olan Rusya'nın davet ile müdahalenin şekli ve maddi şartlarını taşıdığını söylemek mümkündür.

Yukarıda da tartışıldığı gibi, jus ad bellum ve jus in bello uluslararası hukukun birbi-

rini ilgilendiren ancak birbirinden bağımsız iki farklı yasal rejimdir. Nasıl savaş suçu işlemeden kuvvet kullanma yasağını ihlal edebilen bir müdahale mümkünse, Rusya'nın da savaş suçu işlediği kabul edilse dahi, bu müdahalenin kuvvet kullanma yasağını da ihlal ettiği anlamına gelmeyecektir.

Rusya'nın Suriye müdahalesi pek çoğu haklı gerekçelere dayanan pragmatik ve fazlasıyla çıkar odaklı olması, baskıcı Esad rejimine arka çıkması, anti-demokratik ve insan haklarına saygısı olmayan bir müdahale olması vb. gerekçelerle eleştirilebilir. Ancak bu eleştiriler müdahalenin kuvvet kullanımının ağır bir ihlali olduğunu göstermesi bakımından yetersiz olacaktır.

Kaynakça

Birleşmiş Milletler Antlaşması, 1945.

Black, I. (2016), Report on Syria Conflict Finds 11.5% of Population Killed or Injured, <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/11/report-on-syria-conflict-finds-115-of-population-killed-or-injured> (Erişim Tarihi: 08.10.2016).

Bjola, C. (2008). Legitimacy and the Use of Force: Bridging the Analytical - Normative Divide. *Review of International Studies*, 34, 627-644.

Byrne, M. (2016). Consent and the Use of Force: An Examination of 'Intervention by Invitation' as a Basis for US Drone Strikes in Pakistan, Somalia and Yemen. *Journal on the Use Of Force And International Law*, 3(1), 97-125.

Caner, İ. (2012). Suriye'de Baas Partisi: İdeolojisi, Örgüt ve İktidar. (Der. Barış A.), *Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde: Arap Baharı ve Suriye*. (s. 15-46). İstanbul: IQ Kültür.

Doswald-Beck, L. (1985). The Legal Validity of Military Intervention by Invitation of the Government. *British Yearbook of International Law*, 56, 189-252.

Fox, G. (1992). The Right to Political Participation in International Law. *Yale Journal of International Law*, 17(2), 539-607.

Georgia Report (2009), Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (Volume II), http://www.mpil.de/files/pdf4/IIFFMCG_Volume_III.pdf (Erişim Tarihi:11.10.2016).

Hall, E. (1880). *International Law*. New York: Oxford University Press.

Hargrove, J. L. (1991). Intervention by Invitation and the Politics of the New World Order. (Der. Lori F. D. ve David S.), *Law And Force In The New International Order* içinde (s. 113-126), Boulder: Westview Press Boulder.

Heselhaus, S. (2009). *International Law and the Use of Force*. (Der. Aaron S. ve Arthur J. C.), *The Role of International Law and Institutions*. Paris: EOLSS Publishers.

Hurd, I. (2011). Is Humanitarian Intervention Legal? The Rule of Law in an Incoherent World. *Ethics & International Affairs*, 25(3), 293-113.

International Law Commission (2001), *Draft Articles on the Responsibility of States for*

Internationally Wrongful Acts, http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (Erişim Tarihi:09.09.2016).

Kuras, F. (2012). Suriye'de Baas Hareketi. (Der. Ümit Ö.), Küçük Orta Doğu Suriye içinde (s. 39-60). Ankara: Kripto.

Le Mon, C. (2003). Unilateral Intervention by Invitation in Civil Wars: The Effective Control Test Tested. *International Law and Politics*, 35, 741-793.

Maziar Jamnejad ve Wood, M. (2009). Current Legal Developments: The Principle of Non-Intervention. *Leiden Journal of International Law*, 22(2), 345-381.

Milojevi, M. (2001). Prohibition of Use of Force and Threats in International Relations. *Law and Politics*, 1(5), 581-604.

Nolte, G. (2012). Intervention by Invitation. (Der. Rüdiger W.), *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*.

Özel, M. S. (2012). Rusya'nın Sıcak Denizlerdeki Son Kalesi: Suriye. (Der. Ümit Ö.) Küçük Orta Doğu Suriye içinde (s. 39-60), Ankara: Kripto.

P.A. Hayman ve Williams, J. (2006). Westphalian Sovereignty: Rights, Intervention, Meaning and Context. *Global Society*, 20(2), 521-542.

Siemaszko, C. (2015, 2 Ekim). Syrian Government Invites Russia to Send in Ground Troops to Protect Assad Regime from ISIS. <http://www.nydailynews.com/news/world/russia-launches-attacks-syria-day-article-1.2382933> (Erişim Tarihi: 10.10.2016).

Solak, H. (2016). Rusya'nın Suriye Müdahalesinin Uluslararası Hukukta 'Kuvvet Kullanımı' ve 'Müşterek Meşru Müdafaa' Prensipleri Açısından Analizi. V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi, Isparta.

Şahin, O. (2016, Nisan 20). Suriyeli Mültecilerin Dağılımı ve Son Rakamlar, <http://www.stratejikortak.com/2016/04/suriyeli-multecilerin-sayisi.html> (Erişim Tarihi:08.10.2016).

Taşdemir, F. (2006). Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi. Ankara: Uşak Yayınları.

Taşdemir, F. (2009), *Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışma Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.

The American Presidency Project (1986), "Ronald Reagan: Radio Address to the Nation on Terrorism", <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=37376> (Erişim Tarihi: 12.10.2016).

Thomas, A. J. ve Thomas, A. V. W. (1956). *Non-intervention: The Law and Its Import in the Americas*. Dallas: Southern Methodist University Press.

Värk, E. (2003). The Use of Force in the Modern World: Recent Developments and Legal Regulation of the Use of Force. *Baltic Defence Review*, 10(2), 27-44.

Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 1969.

Yazıcı, N. (2012). Suriye Siyasi Tarihi. (Der. Ümit Ö.) Küçük Orta Doğu Suriye içinde (s. 39-60), Ankara: Kripto.